

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Etika v sodnih postopkih

Jože Ruparčič

Article information:

To cite this document:

Ruparčič, J. (2018). Etika v sodnih postopkih, Dignitas, št. 77/78, str. 45-66.

Permanent link to this document:

[https://doi.org/ 10.31601/dgnt/77/78-4](https://doi.org/10.31601/dgnt/77/78-4)

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Etika v sodnih postopkih

Jože Ruparčič¹

POVZETEK

Etika udejanja naravnopravno utemeljeno zahtevo do institucij oblasti in pravnega varstva (zakonodaje, izvršne oblasti, sodstva) za pravično in predvidljivo ravnanje. V svojem bistvu zagovarja zagotavljanje resničnega varstva temeljnih človekovih pravic, ki se približa Platonovi ideji najvišjega in popolnega dobra. Prizadevanje za etično ravnanje v pravu pomeni prizadevanje in utrjevanje predvsem nravsvene motivacije ne samo za spoštovanje obstoječih moralnih norm, ki so posamezniku znane, temveč tudi razvijanje lastnih kriterijev za oceno posameznih dejanj z vidika idealnih etičnih predstav. Za etične ideale si je zato potrebno prizadevati, da vsebujejo najboljše lastnosti v najvišji možni meri.² Iz vidika *de lege ferenda* zato lahko tudi v prihodnosti pričakujemo, da bo vprašanje vrednotenja ravnanja z etičnega vidika prevladujoče v vsaki pravni kulturi. Etika mora namreč predstavljati *conditio sine qua non* vsake sprejete pravne odločitve.

Ključne besede: etika, sodstvo, pravno varstvo, človekove pravice

¹ Univ. dipl. pravnik, sodnik na Okrožnem sodišču v Ljubljani

² Š. Ivanjko, Pravna in moralna varnost v družbi in podjetništvu, Ljubljana, Inštitut za evalvacijo in management v raziskovalni in razvojni dejavnosti, 1997

Ethics in judicial procedures

ABSTRACT

The ethics implements legally (by natural law) substantiated request to institutions of justice and legal protection (legislation, executive power, judiciary) for fair and predictable behavior. In its essence, it advocates ensuring the true protection of fundamental human rights, which approaches Plato's idea of the highest and complete good. Striving for ethical conduct in law means the pursuit and consolidation of primarily nostalgic motivation not only to respect the existing moral norms that are known to the individual, but also to develop their own criteria for assessing individual acts from the point of view of ideal ethical ideas. For ethical ideals, it is therefore necessary to strive to include the best qualities to the highest possible extent. From the perspective of *de lege ferenda*, therefore, in the future, we can expect that the issue of evaluation of ethical behavior will be dominant in every legal culture. The ethics must represent the *conditio sine qua non* of each legal decision taken.

Keywords: ethics, judiciary, legal protection, human rights

Namesto uvoda

Etika je nekaj takega kot Bog v teologiji. V izhodišču, v baseline je Bog, vse tudi prežema, vsepovsod je navzoč, ampak definirati ga je nemogoče, prav tako ne otipati in čutno zaznati. Tako je tudi z etiko v pravu. (Jan Zobec)

Etika, morala in pravo

Korak po njih naj stopa nežno in z milino, da se še sanje krhke ne zdrobe.

(William Butler Yeats)

Aequitas numquam contravenit legi.

Platonovo načelo *suum cuiusque*, ki zagovarja pravično delovanje in je utemeljeno na naravnopravnem stališču, v svojem bistvu predstavlja *ultima ratio* razumevanja in dojemanja pomenskosti

prava ter zahteva udejanjenje etike in integritete kot *conditio sine qua non* za transparentno ter pošteno ravnanje.³

Zlahtnost antične klasične misli virtuožno nadgradi nemški sociolog in filozof Jürgen Habermas, ki pravo pripisuje posebno značilnost, po kateri pravo lahko moralo ponese tja, kamor sama ne more. Pravo v tem smislu Habermas razume kot funkcionalno dopolnilo morale. Pravo je torej oblika dovršitve morale.⁴

Pri moralnih oziroma etičnih normah gre za pravila, ki so blizu pravnim pravilom, vendar pa predstavljajo določeno nadgradnjo nad pravom. Moralna naloga posameznikov (»poklicanih«) ni, da uveljavijo več ali manj enakosti, temveč mora to postati etično načelo demokratične družbe. (Cropanzano in Prehar, 1999; Master-son idr., 2000.)

Etika se najpogosteje opredeljuje kot znanost o morali (filozofija morale), ki se ukvarja z razlago in utemeljevanjem moralnosti, zlasti pa proučuje upravičenost morale ter njene učinke pri človeku samem in v širšem družbenem okolju. Gre za uporabo filozofske metode pri obravnavanju vsebine in vloge ter tudi nastanka morale v družbi.⁵

*Ethics must constrain every aspect of the judicial opinion.*⁶

Ustava je temeljno aksiološko soglasje nacije. Vsaka odločitev Ustavnega sodišča je zato v svojem bistvu razlaga etičnih vrednot. In prek ustave in njene ustavnosodne razlage nato tudi odločitve sodišč, ki jih zavezujejo postulati ustavnosti. (Jan Zobec) Vse spremembe se zato dogajajo organsko, razvojno in deliberativno, na način, kot ga označuje pojem (Habermasove, tudi Michelmanove) deliberativne demokracije.⁷ Moralne dileme so v svojem bistvu etične dileme, povezane s spoštovanjem človekovega dostojanstva in temeljnih človekovih pravic.⁸

*Der Rechtsstaat, kot ultima ratio vladavine prava*⁹ glede spoštovanja temeljnih človekovih pravic etično ubesedi pravni mislec, ki ugotavlja, da iz značaja neodtujljivosti človekovih pravic izhaja, da je treba slednje razumeti predvsem kot moralne pravice.

³ J. Ruparčič, Pravičnost in pravo, Evropska pravna fakulteta, 2017, str. 46

⁴ A. Teršak, Morala kot temelj in kriterij (vladavine) prava, Revus (2010) 13, str.92

⁵ Š. Ivanjko, nav. delo, str. 3

⁶ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, Ethical Judicial Opinion Writing 21 Geo. J. Legal Ethics 237 (2008), str. 237.

⁷ J. Zobec, Orbanizacija Slovenije – ali lomastenje neke politične večine po ustavnosti, IUS INFO kolumna, 2017

⁸ J. Ruparčič, Pomen literature v sodnih odločitvah, Pravna praksa, 19.04.2018

⁹ *Ultima ratio vladavine prava* pomeni, da je pravo potrebno uporabljati na zakonit način, sicer sploh ne gre za uporabo prava.

Pravo človekovih pravic je zato v svojem bistvu etični pogled na pravo,

sam sistem njihovega varstva – bodisi znotraj nacionalnih pravnih ureditev s sodnim nadzorom ustavnosti posamičnih pravnih aktov (na primer institut ustavne pritožbe) bodisi na nadnacionalni ravni s pritožbo na ESČP – pa institucionalizacija »vesti« pravne sistema.¹⁰ Zanima nas predvsem vrednotna utemeljenost prava, torej njegova moralnost in etičnost. Juridična učinkovitost je namreč premosorazmerna z občutkom večine ljudi, da je pravo v sozvočju z njihovimi vrednotami.¹¹

*Pravo je mogoče upogibati kot železo, če še ni etično. Etos pa je kot kristal.*¹²

Pravo varuje človeka in njegov položaj pred posegom drugih. Morala pa bistveno bolj poudarja odnos posameznika v razmerju do drugih v smislu nujenja dobrote drugemu. Pravo varuje človeka pred škodljivimi in nesprejemljivimi oziroma po oceni družbenega okolja negativnimi posledicami določenih ravnanj, morala pa naj bi spodbujala, kako pomagati drugemu človeku in tudi samemu sebi, da se doseže občutek sreče. Od tod tudi znana teza, da je pravo minimum morale (Jelenek).¹³

Etika je bolj temeljna, absolutna in splošna, medtem ko je morala konkretna in relativna ter spremenljiva. Etične vrednote naj bi se skozi moralo (družbeno ocenjevanje) udejanjale in kot take naj bi bile obvezne. Morala vsebuje določen skupek pravil in norm človekovega ravnanja, ki ga okolje ocenjuje kot dobro. Moralno pravilo je tisto, ki ga oblikuje določena družbena skupina in za katerega meni, da je samo po sebi dobro, da ga je treba spoštovati in se ravnati v skladu s takšnim pravilom. Etično pravilo je pravilo, ki je samo po sebi dobro, ne glede na to, ali ga kot takega šteje družbena skupina.¹⁴

Svobodomiselnost duha, ki se ga ne da ujeti v steklenico, pa kljub temu še vedno obstaja, predstavlja integrativno graditeljsko esencialnost vsake etične družbene platforme. Prav strah pred nezmožnostjo čutne zaznave, ki nemočno prežema naša srca, ko

¹⁰ J. Zobec, Polje proste presoje in konflikt svobode izražanja z zasebnostjo, Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravu, Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča, Zbirka Mednarodno pravo 2016, str. 125

¹¹ M. Pavliha, Živeti svetovni etos in spoštovati mednarodno pravo, Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravu, Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča, Zbirka Mednarodno pravo, str. 266.

¹² M. Pavliha, nav. delo, str. 277.

¹³ Š. Ivanjko, nav. delo, str. 5

¹⁴ Š. Ivanjko, nav. delo, str. 2-4

jemljemo razumskost kot edino paradigmo pozunanjenosti naših ravnanj, odpira pot nečemu novemu, še neraziskanemu. Ali kot bi dejal Shakespeare:

*Pred krajino neodkrito,
ki se popotnik iz nje ne vrne,
nam hromila volje,
da rajši nosimo zla pričujoča,
kot bi k neznanim se zatekali.
Tako nas misel dela vse plašljivce.*¹⁵

Antoine de Saint-Exupéry v *Malem princu* ponotranja naše strahove in ponuja njihovo ozdravitev: *če hočemo videti, moramo gledati s srcem.*

Sodnik in etika

Judicial decision-making is therefore not merely legal decision-making but ultimately and essentially an expression of ethical decision-making. (Philip J. Grib)

Iudex ante oculos aequitatem semper habere debet.

Legitimnost sodnega odločanja

V demokratičnih družbah imajo sodniki svojo legitimnost le, če si njihove odločitve zaslužijo spoštovanje in le, če so v polnosti etične. Sodna mnenja so javna pisanja najvišjega ranga; direktno posegajo v življenja ljudi na način kako so zapisana. Presojana so s strani strank, odvetnikov, drugih sodnikov in javnosti, zato morajo odražati navišje možne etične standarde.¹⁶ Legitimnost sodnikov je namreč utemeljena na drugih premisah – ne na demokratično izjavljeni volji ljudstva, ampak na neodvisnosti in prepričljivosti njihovih sodb ter na njihovi visoki strokovnosti in etični integriteti. In ker je nosilec sodne oblasti posamezni sodnik (ki s svojimi odločitvami neposredno usmerja življenja posameznikov, tako rekoč oblikuje njihove usode), je vse odvisno od tega, kdo je ta oseba, ki

¹⁵ W. Shakespeare, Hamlet (To be or not to be, part c and d): »The undiscovered country from whose bourn No traveler returns, puzzles the will And makes us rather bear those ills we have Than fly to others that we know not of? Thus conscience does make cowards of us all,« prevod Oton Župančič.

¹⁶ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 237: In a democracy, judges have legitimacy only when their words deserve respect, and their words deserve respect only when those who utter them are ethical. Opinion writing is public writing of the highest order; people are affected not only by judicial opinions but also by how they are written. Therefore, judges and the opinions they write are opinions scrutinized by litigants, attorneys, other judges, and the public are held, and must be held, to high ethical standards.

ji je zaupana tako pomembna oblastna vloga. (Jan Zobec)

Profesor Philip J. Grib izpostavlja, da morajo biti vse sodne odločitve presojeane z etičnega vidika. Etika torej predstavlja temelj sodnim odločitvam. Da bi sodnik dosegel visoke etične standarde mora zagotoviti natančnost in poštenost dokaznega postopka. Izpostavlja se, da postulat vestnosti dokazne presoje pomeni moralno kategorijo, ki izraža dvoje. Najprej to, da gre za sodnikovo intimno prepričanje, in drugič, da dokazna ocena kljub obveznemu poudarjanju racionalnosti in stvarnosti izraža tudi sodnikovo moralno in vrednostno pojmovanje ter da mora dokazna ocena ustrezati standardom skrbnosti, kar pomeni, da mora biti najprej preverljivo obrazložena, saj skrbnost dokazne ocene lahko namreč preverimo le, če je pozunanjena v obliki obrazložitve.¹⁷

Sodna pisanja morajo izražati dober značajski karakter in udejanjati moralno vrednote: odkritosrčnost, resnicoljubnost, spoštovanje, poštenost, dostojanstvo, plemenitost in strokovnost. Sodniki so profesionalni pisci pravnih mnenj, ki naj s svojimi pisanji vplivajo na izboljšanje pravne varnosti.¹⁸

S tem se udejanja vladavina prava, ker pravo vlada državi. Pravo je nad državo - zakaj - zato, ker je nastalo spontano, organsko, tako pač kot po naravi stvari nastaja obče pravo (common law) in tako, kot nastaja tudi praktična etika (moral). Sodniki ga samo odkrivajo. (Jan Zobec) Že v 13. stoletju je Sir Henry Bracton dejal: *The King has a superior, namely God. Also the law by which he is made king. Also his curia, namely the earls and barons, because if he is without bridle, that is without law, they ought to put the bridle upon him.*¹⁹

Vladavina prava zagotavlja, da se bodo sodniki držali prava in da bodo v javnosti pridobili zaupanje v integriteto sodnega sistema. Sodniki imajo namreč dolžnost, da zagotovijo, da njihove odločitve odražajo integriteto, nepristranskost in strokovnost. Te odlike sodniškega dela so prav tako pomembne kot pravičnost

¹⁷ J. Zobec, Pravdni postopek, Komentar k določbi 8. člena ZPP, 1. knjiga, Uradni list RS, Ljubljana 2010.

¹⁸ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str.238: To meet these high ethical standards, a judge must ensure accuracy and honesty in research, facts, and analysis. Opinions must exhibit the qualities of good moral character: Candor, respect, honesty, and professionalism. These qualities are not the only considerations in opinion writing, but they offer a required starting point. The way an opinion is written can tell the reader as much about a judge as the opinion's substance. Sloppy writing shows that the judge put insufficient time into writing the opinion. Judges are professional writers, who can and should use opinions to influence the legal profession for the better.

¹⁹ M. Krygier, Rule of Law (and Rechtsstaat) (August 15, 2013). UNSW Law Research Paper No. 2013-52.

in poštenost. Brez integritete, nepristranskosti in strokovnosti ni pravičnosti in poštenosti.²⁰

*Judges must promote the image of fairness and integrity in the judicial system.*²¹

Načela integritete, pravičnosti, poštenosti, izkazane skozi sodni postopek in drugi vrednotni principi zagotavljajo, da bodo sodne odločitve v skladu s preteklimi političnimi praksami in hkrati zagotavljale njeno najboljšo utemeljitev. Takšna načela osebne in politične morale so za ameriškega pravnega filozofa in profesorja Ronalda Dworkina zadeve, ki predstavljajo substanco pri sodnem odločanju. Argumenti integritete pri presoji niso osnovani na primarnih načelih politične morale, saj zakon enako kot integriteta ne počiva na abstraktni in brezčasni politični morali. Temelji namreč na načelih politične morale lastne politične kulture.²²

Moral reasoning is involved at almost every stage of legal reasoning. (Ronald Dworkin)

Ronald Dworkin je izpostavil, da razlogovanje vrhovnega sodišča Združenih držav zagotavlja, da bodo temeljni družbeni problemi, ki zadevajo politično moralo dobili svoje mesto in bodo obravnavani ne le iz vidika politične moči, temveč tudi iz vidika temeljnih vrednot.²³

V večini kultur in civilizacij se temeljne vrednote, kot so pravičnost, poštenost in integriteta postavljajo kot temeljno vodilo osebne morale, edino, ki poleg ljubezni in svobode zagotavlja tudi splošno sožitje in blaginjo. Integriteta in poštenost pomenita na eni strani dosledno uresničevanje moralnih načel v obnašanju, na drugi strani pa pomenita najvišjo možno mero iskrenosti in re-

²⁰ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str.241: It also ensures that judges comply with the law and promote public confidence in the integrity of the judicial system. Judges have an obligation to ensure that their written work reflects the integrity, impartiality, and competence they are expected to exhibit from the bench. These qualities are as important as justice and fairness. Without integrity, impartiality, and competence, neither justice nor fairness is possible.

²¹ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 308.

²² J. S. J. Grib Philip (2017) »The Ethical Foundations of Judicial Decision-Making,«The Catholic Lawyer, Vol. 35, No. 1, Article 2., str. 13-14: The principles of integrity, justice, fairness, procedural due process, and other »higher-order« principles will insure judicial decisions that both fit past political practice and at the same time provide the best overall justification of the same.«« Such principles of personal and political morality, for Dworkin, are the stuff of which judicial decision-making is made. But the arguments for integrity in adjudication are not premised on first principles of political morality; law as integrity does not purport to rest on an abstract and timeless political morality. But it rests on the principles of the political morality of our own political culture.

²³ J. Waldron, Judges as moral reasoners, Oxford University Press and New York University School of Law, 2009, str. 2: Ronald Dworkin has argued that the kind of reasoning that takes place in the Supreme Court of the United States insures that the most fundamental issues of political morality will be finally set out and debated as issues of principle and not political power alone.

snicoljubnosti. Zato ju lahko pojmujeemo kot izjemno pomembno podlago za sodne odločitve, za doslednost, vztrajnost in za pogum, ki se največkrat kaže prav v ohranjanju poštenosti navzlic številnim skušnjavam in pritiskom, ki silijo k nepoštenemu ravnanju. Zaradi vsega tega ni nič čudnega, da sta poštenost in integriteta pomembni sestavini vseh etičnih in moralnih sistemov v religijah, filozofijah in tudi v ljudski modrosti.²⁴

Sodniška integriteta in občutek za pravičnost se nujno povezuje s strokovnostjo. Znanje kot temeljna podlaga sodniškega dela zajema poznavanje informacij, dejstev, opisov, spretnosti in veščin, ki jih pridobimo z izkušnjami, vzgojo in izobraževanjem. Pomeni pridobljene informacije in spoznanja, s pomočjo katerih se lahko rešujejo sodni problemi. Modrost, ki jo premore sodnik predstavlja zmožnost upoštevanja univerzalnih načel, vrednot, razuma in znanja. Predstavlja zmožnost, da najde takšne rešitve življenjskih nalog in problemov, ki so v okviru danih možnosti najboljše za udejanjanje vladavine prava. Znanje in modrost pa nista le splošni in družbeno pomembni vrednotni kategoriji, temveč tudi osebni, individualni: za mnoge je modrost sploh najpomembnejša osebna lastnost. Pomen znanja in modrosti je tako prisoten v naših razmišljanjih o nas samih, da smo celo v biološkem poimenovanju svojega rodu uporabili izraz *Homo sapiens*, vedoč oziroma modri človek (naš ožji rod celo z dvakratno uporabo pridevnika, *Homo sapiens sapiens*). Znanje pridobi svojo pravo vrednost le, če je modro uporabljeno, če je torej uporabljeno razumno in etično. Znanje brez razumevanja ne pomeni veliko. Zato se v tej domeni znanje tesno povezuje z modrostjo. Modrost združuje znanje, razum in intuicijo z življenjskimi izkušnjami, vse to pa z visokimi etičnimi standardi in moralnim čutom. Modrost v povezavi z znanjem in drugimi vrednotami omogoča globlje in bolj učinkovito razumevanje, vpogled, presojo in svetovanje tudi o najbolj težavnih, kompleksnih in negotovih vprašanjih. Tako je modrost usmerjena v dobro sebi in v dobro drugim in njen smisel je v tem, da jo vnašamo v načrtovanje, urejanje in tolmačenje življenja, medosebnih odnosov in srečne ter pravične družbe. Ni slučaj, da je prav ta čas pogosto označen kot čas humanizma, k človeku usmerjene miselnosti. Humanizem pomeni torej človečnost tudi v vrednotnem pomenu, miselnost, ki temelji na konceptu človeškega dostojanstva

²⁴ Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj, temeljna naziranja

in iz njega izhajajočih pravic, svoboščin, pa tudi odgovornosti. Slednje mora predstavljati *raison d'être* etičnega kodeksa vsakega sodnika. Humanizem ima vsekakor ogromno stičnega še z drugimi domenami, kot so znanje in modrost, univerzalnost, kultura, tradicija, pravičnost, integriteta in poštenost, pa tudi življenje, narava in zdravje, ter delo in ustvarjalnost.²⁵ Zato bomo v sklopu humanosti našli vodila, načela in vrednote, ki jih povsod postavljajo na zelo visoko mesto. Humanizem pa skozi svojo vero v človeka in človeško dostojanstvo izrecno poudarja tudi kategorije upanja, napredka ter osebnostne in družbene ter civilizacijske rasti, saj prav to dezavuirala in humanizirala Hobbsov princip *homo homini lupus*.

Obrazložitev sodnih odločb

*The heart of a judge's reputation and function rests with the use of the pen.*²⁶

Preko sodnih pisanj se vzpostavlja stik javnosti s sodnikom. Pisanje odraža sodnikovo pravno in dejansko razmišljanje ter veže stanke postopka. Sodnikova odločitev mora biti zato primerno obrazložena. Sodnik naj bo s svojo odločitvijo vedno zadovoljen. Tisti, ki ni - svoje vloge očitno ni jemal dovolj resno.²⁷

Za sodnike so besede krucialnega pomena. Literarni stil pa je neobhoden pri sodniku, ki piše etično. Če je namreč dobro obrazložena sodna odločba pomembna za sodstvo, je literarni stil pomemben za dobro sodno odločbo.²⁸

*Some judges argue that literary style has little or nothing to do with the quality of opinions, that style is "dressing" merely, and that the functions of opinions are served wholly by their substantive content. This simply does not make sense. For one thing, every judge has a writing style, whether he knows it or not. What ever it is, it determines how effectively the substantive content of opinions is conveyed.*²⁹

²⁵ Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj, temeljna naziranja

²⁶ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 237.

²⁷ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 245: A judge struggling with an opinion must reevaluate all reasoning and accept that a conclusion different from the one the judge originally planned to reach might be correct. Ultimately, a judge must always be happy with an opinion. A judge who is not happy with an opinion is a judge who has not taken seriously the responsibility to ensure that an opinion is correct.

²⁸ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 248: For judges, words are critical. Literary style is important to a judge seeking to write an ethical opinion. If good opinion writing is critical to the good administration of justice, literary style is critical to good opinion writing.

²⁹ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 248

Stil pisanja in vsebina sta *conditio sine qua non* dobre sodne odločbe.³⁰

Vsaka sodna odločitev, bodisi še tako neznatna vpliva na percepcijo javnosti glede sodstva. Etično ravnanje sodnikov vsekakor izboljšuje celoten pravni sistem. Skozi sodne odločitve se tudi vzpostavlja zaupanje javnosti do sodne veje oblasti in odraža sodnikovo neodvisnost in nepristranost.³¹ Neodvisnost in nepristranskost sodstva se najprej vzpostavi seveda na fakulteti, da se nauči pravnike kritično misliti in da se sodne postopke, tudi tiste, ki še tečejo, kritično analizira.³²

*Judges and lawyers want an opinion to be well-reasoned so that it has some precedential value.*³³

Sodnik upa, da bo njegova odločitev prinesla zaupanje v sodstvo in pravico strankam postopka. Naloga sodišča je predvsem v tem, da prepriča stranko, ki v postopku ni uspela, da je njegova odločitev pravilna in pravična. Drugače sodba niti ne bi mogla zagotoviti pravnemu standardu obrazložene sodne odločbe, saj mora sodišče z njo na konkreten način in z zadostno jasnostjo opredeliti razloge, na podlagi katerih je sprejelo svojo odločitev.[1] Obrazložitev sodne odločbe je samostojna in avtonomna prvina pravice do poštenega sojenja, ki ga – v okviru pravice do enakega varstva pravic – zagotavlja 22. člen Ustave. Ima izvirno vrednost, ki je v zagotavljanju uvida v razloge za odločitev samega po sebi, in to predvsem stranki, ki v postopku odločanja o svoji pravici, obveznosti oziroma pravnem interesu ni bila uspešna. Za zagotovitev človekove pravice do poštenega sojenja in za zagotovitev zaupanja v sodstvo je velikega pomena, da stranka, še posebej, če v postopku ni bila uspešna, lahko spozna, kakšni so bili razlogi za odločitev, nanašajočo se na njeno pravico, obveznost oziroma pravni interes.[2] Ustrezna obrazložitev je hkrati tudi pogoj za preizkus razumnosti sprejete odločitve.[3]³⁴

³⁰ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 248: Style and substance are important ingredients in a good opinion.

³¹ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str. 308: Each judicial opinion contributes to the body of the common law and in some way small or large affects the public perception of the judiciary. When judges write, they must have ethics on their minds. Doing so improves the judiciary, the legal profession, and the public's perception of the judicial branch. Crafting a judicial opinion that is respectful, well-reasoned, factually honest, and carefully written encourages public respect for the judiciary and acceptance of its opinions.

³² V. Trstenjak Intervju, SIOL, Ljubljana, 20. jul. 2017

³³ Gerald Lebovits, Alifya V. Curtin, & Lisa Solomon, nav. delo, str.253

³⁴ 1. Sodna praksa Ustavnega sodišča in sodbe ESČP. Odločbe Ustavnega sodišča, Up 609/12-21, Up-147/09, U-I-302/09, Up-1472/09, U-I-139/10, Up-748/10, Up-1381/08, Up-426/01, Up-195/00, Up-189/02, Up-150/03, Up-373/97, Up 440/99, Up-1381/08, Up-399/05, Up-147/09-18 ; sodbe ESČP: v

Pričakovalna pravica

Ravnanja sodišč morajo biti v naprej predvidena na način, da je posamezniku zagotovljen vpliv na sprejeto odločitev – *pričakovalna pravica*, ki je v tesni povezavi z načelo varstva zaupanja v pravo in pravne varnosti.³⁵ Zagotovljeno je v okviru tistih splošnih načel pravne države, ki v ustavi sicer niso izrecno določena, ki pa jih je treba šteti za zagotovljena že na podlagi prej citirane ustavne določbe, da je Slovenija pravna država. Med taka načela pravne države je treba šteti v okviru širšega pojma pravne varnosti vsekakor tudi načelo varstva zaupanja v pravo, ki posamezniku zagotavlja, da sodišče njegovega pravnega položaja ne bo arbitrarno, torej brez razloga, utemeljenega v prevladujočem javnem interesu, poslabšalo. *Anwartschaftsrecht*, kakor ga je razvilo nemško civilno pravo³⁶ - naše javno pravo pa je tako *pričakovalno pravico* že izrecno uzakonilo in celo potrdilo s predpisom ustavnega ranga.

Vsebina načela zaupanja v pravo, vključenega v ustavno določbo 2. člena, je v direktni povezavi z načelom pravne varnosti in v pravici vsakogar, zaupati v veljavno pravo in skladno z njim uravnavati svoja ravnanja in pričakovanja. Profesor Jan G. Deutsch poimenuje pravo kot sistem, ki smo si ga izbrali za reševanje konfliktov, ki predstavlja *Promise of Stability*, na podlagi katerega lahko posamezniki uravnavajo svoja ravnanja. Predvidljivost zakonskih posledic konkretnih ravnanj je torej bistvo pravne varnosti³⁷ in eno temeljnih meril, ki se pričakuje od ravnanja organov odločanja v razmerju do posameznikov. Država je dolžna zagotavljati pravno varnost, saj je v pravni državi predvidljivost vedenja in ravnanja vrednota, ki naj bo kar najbolj uresničevana. Na ta vidik v povezavi s konceptom vrednot smiselno opozarja P.D.Brito.³⁸ Pri-

zadevah Ruiz Torija proti Španiji z dne 9. 12. 1994, Hiro Balani proti Španiji z dne 9. 12. 1994, Garcia Ruiz proti Španiji z dne 21. 1. 1999, Helle proti Finski z dne 19. 12. 1997, Hirvisaari proti Finski z dne 25. 12. 2001 in Salov proti Ukrajini z dne 6. 9. 2005,

2. Pravna teorija, Peter Jambrek, Theory of rights, Marko Novak, Pravna argumentacija v praksi in Uvod v pravo, A. Galič, Ustavno civilno procesno pravo, GV Založba, Ljubljana 2004, str. 282, in P. van Dijk in drugi, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Kluwer Law International, The Hague, The Netherlands 1998, str. 437., Prim. tudi J. M. Jacob, Civil Justice in the Age of Human Rights, Ashgate Publishing Limited, England 2007, str. 86–88.

³⁵ Primerjaj določbo 2. člena Ustave

³⁶ A. Bleckmann, Anwartschaft auf die deutsche Staatsangehörigkeit, Neue Juristische Wochenszeitung 1990, str. 1397-1401

³⁷ Primerjaj odločbo Višjega sodišča v Ljubljani I Cpg 1431/2011

³⁸ P. Jambrek, Theory of rights, The normative order of human rights, Fakulteta za državne in evropske študije, Evropska pravna fakulteta, str. 38

čakanje, ki je pravno varovano (*pričakovalna pravica*) nastane osebi, ki ima konkreten zahtevek za pridobitev določene pravice, temelječ na veljavnem pravu.³⁹

V pravni državi je torej predvidljivost vedenja in ravnanja vrednota, ki naj bo kar najbolj uresničevana. Če se torej ljudje pravilno zanesejo na določene pravne predpise države in so na to uravnali svoje ravnanje, sodišče pa je to enostavno prezrlo v njihovo škodo, je bilo s tem nadvse očitno prekršeno prej omenjeno načelo varstva zaupanja v pravo. Pravna predvidljivost je tudi v neposredni zvezi s pravičnostjo. V tem pogledu je potrebno izpostaviti sojenje, ki je skladno z veljavno obstoječo in enotno sodno prakso, saj to povečuje predvidljivost in pravno varnost. Prav sprejemanje sodnih odločitev namreč usodno zaznamuje družbeno življenje in posameznika znotraj skupnosti. Sodstvo je namreč (ne do drugih vej oblasti, ampak do ljudi) še kako lahko nevarno – kadar ne deluje, ko bi moralo, ali če deluje, vendar tako, da s svojimi očitno napačnimi, krivičnimi in navzkrižnimi ali celo samovoljnimi odločitvami spodjeda postulate pravne države (zaupanje in vero v pravo, predvidljivost, enakost pred zakonom). Na sodstvu, ki je zadnji branik prava, stoji in pade pravna država. (Jan Zobec)

Ob tem je treba ugotoviti, da sodna diskrecijska pravica pomeni, da lahko sodnik svobodno izbere med več zakonitimi možnostmi, ki so označene kot zakonite, v kolikor bi sodile v območje razumnosti, merjeno (tehtano) s tem, kar bi bilo sprejemljivo v pravni skupnosti. Pri izbiri je sodnik svoboden in ni obvezen, da se odloča na določen način.⁴⁰ Vendar pa zaupanje v postopek in argumentacijo (torej v metode ugotavljanja dejanskega stanja) implicira tudi zaupanje v rezultate, dobljene s takim postopkom in s tako argumentacijo. Sodnik namreč ocenjuje, ali je neka trditev resnična, po naravnih, logičnih zakonih, kakor vsak drug človek, čeprav ni šolan pravnik. Gre torej za splošna gnoseološka pravila, ki morajo ustrezati zahtevam *racionalnosti* in *splošnosti*. Prvo pomeni, da mora dokazna ocena temeljiti na argumentih, ki so racionalno sprejemljivi in preverljivi. Iz proste dokazne ocene je zato potrebno izriniti vse tiste intimne in inspirativne zasnove, saj

³⁹ Primerjaj sodbo Vrhovnega sodišča RS III Ips 121/2005, z dne 29.01.2008

⁴⁰ J. Grib Philip, nav. delo., str. 14: Judicial discretion means that the judge is free to choose among several lawful alternatives, alternatives which are designated as lawful insofar as they would fall within a zone of reasonableness measured by what would be acceptable in the legal community. In being free to choose, the judge is not obligated or required to decide in a certain way.

je sodišče kljub prosti presoji vezano na logično dojetje posameznega primera.⁴¹

Ratio decidendi sodnih odločitev izhaja iz implementacije postulatov pravičnega in poštenega sojenja, skladno z načeli vestnosti in poštenja ter temeljnimi človekovimi pravicami. Zato je v vsaki, na pravo sloneči družbi to potrebno manifestirati v jasni integraciji ustavno pravnih varovalnih mehanizmov v vsako sodno odločitev, saj to ključno povečuje predvidljivost in zaupanje v pravno državo.⁴²

Kvaliteta argumentov mora biti namreč taka, da bi potencialno prepričali vsakega razumnega človeka v času in prostoru opravljanja dokazne ocene – intersubjektivna prepričljivost oziroma sprejemljivost.⁴³ Razumen dvom je izključen, kadar ne dvomi več noben v življenjskih razmerah izkušen človek in da bi argumenti s svojo trdnostjo tudi pri tretjih osebah ustvarili prepričanje, da bi razumni ljudje ob upoštevanju istih kriterijev prišli do istega zaključka. Ta dokazni standard mora biti podan, ko gre za trditve o dejstvih, ki so potrebna za meritorno odločanje, torej za uporabo materialnega prava.⁴⁴

Visoko moralni in integritetni sodniki so najboljša garancija da bo opozorilna paradigma družbenega defetizma:

Svet je nevaren. Pa ne zaradi nasilnih ljudi; temveč predvsem zaradi tistih, ki nič ne storijo zoper to. (Albert Einstein) že davno pozabljena preteklost.

Etika v sodnih primerih

Jurisprudence is that branch of philosophical/theological knowledge which evaluates human-made law from an ethical or moral perspective. (Philip J. Grib)

Aequum et bonum est lex legum.

Dostop do sodišča je bistveni element človekovih pravic, drugi element pa mora biti logika, po kateri se spor rešuje. Če iz tega izhaja, da je nepravilnost enakovredna nečemu nelogičnemu in pravičnost logični rešitvi te nelogičnosti, kar je logika pravnega sredstva, potem je potrebno zagovarjati prav to stališče, saj mora

⁴¹ J. Zobec, Komentar k določbi 8 člena ZPP, 1. knjiga, Uradni list RS, Ljubljana 2010.

⁴² J. Ruparčič, nav. delo, str. 16

⁴³ J. Zobec, Pravdni postopek, Dokazi in izvajanje dokazov, 1. knjiga, Uradni list RS, Ljubljana 2010, J.

⁴⁴ J. Zobec, nav. delo

moč logike prevladati nad logiko moči. Moralnost dolžnosti se nanaša na minimalne moralne standarde, ki jih je treba v kateremkoli družbenem kontekstu jemati resno. Zato se jih tudi uveljavlja, njihove kršitve pa sankcionira. Pravo mora namreč temeljiti na procesnih garancijah, poštenem sojenju in drugih kavitelah določenih v 5. in 6. členu EKČP.⁴⁵

Vladavina prava (*the Rule of Law*, oziroma *der Rechtsstaat*) skladno z ESČP pomeni *inter alia*, da mora biti poseg izvršne oblasti v posameznikove pravice podrejen učinkovitemu nadzoru, ki naj ga vsaj v zadnji instanci praviloma zagotavlja sodstvo; sodni nadzor predstavlja namreč najboljše poročilo za neodvisnost, nepristranskost in pravičen postopek, kar je tudi smisel *Fair Trial*.⁴⁶

Pravičnosti v posamezni politični skupnosti bo toliko, kolikor je pravičnih ljudi. In tudi pravo bo tako pravično, kot so pravični njegovi ustvarjalci in izvrševalci, pravniki, ki so poklicno k temu pozvani, med njimi posebej sodniki. Pomen integritete pri odločevalcih v pravnem okolju (predvsem sodnikih) predstavlja po tisti *ratio* glede osebnostne drža posameznika, za katerega velja, da ne le prisega na koherentna moralna načela, temveč da tisto, kar govori, tudi čim bolj uresničuje, kar je velik korak za vsakega posameznika. Še večja pa je teža integritete pri pravniku in še bolj pri sodniku. Sodniki so tisti, ki slednjič v konkretnih sporih za vse druge podobne primere, ki se bodo še zgodili v prihodnosti, povedo, kaj je prav. In človek, ki odloča, kaj je prav(o) tukaj in zdaj, ter v prihodnje, ki torej odloča o usodah konkretnih, največkrat prava neukih ljudi, mora ustrezati visokim standardom integritete.⁴⁷

Sociedad General de Autores y Editores (SGAE) proti Padawan S. L.

Sijajen primer udejanjanja etike v sodnih postopkih predstavljajo sklepni predlogi generalne pravobranilke na sodišču EU, Slovenke, prof. dr. Verice Trstenjak v zadevi *Sociedad General de Autores y Editores (SGAE) proti Padawan S. L.*, C-467/08, 21. oktober 2010. Senzibilno je izpostavila »pravično ravnotežje pravic in

⁴⁵ B. M. Zupančič, O »bistvu« človekovih pravic (II. del), Odvetnik 2013

⁴⁶ P. Jambrek, Ustava in svoboda, Slovenija in mednarodno varstvo temeljnih pravic, Fair Trail, Fakulteta za državne in evropske študije, Evropska pravna fakulteta, str. 159

⁴⁷ M. Avbelj, (Mednarodno) pravo in občutek za pravičnost, Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravo, Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča, Zbirka Mednarodno pravo, str. 245

interesov» in poudarila, da je v zvezi s tem treba spomniti na Aristotela, ki se je v delu »Nikomahova etika« prvič lotil dogmatskega preučevanja in strukturiranja tega pojma, pri čemer je ugotovil, da pravičnost ni le krepost, temveč jo je treba vedno razumeti v odnosu do drugega. Tako ravna nepravilno tisti, ki zahteva več, kot mu po zakonu pripada. Obratno je nepravilno, če je nekdo za svoje storitve premalo nagradjen.

Po mnenju Aristotela je za vzpostavljanje enakosti in s tem pravičnosti po navadi pristojen sodnik (*dikastes*). Pri tem je treba omeniti, da se je za ponazoritev svojih tez glede pravičnega nadomestila (*iustitia commutativa*) med drugim skliceval na pravico vsakega umetnika, da prejme količinsko in kakovostno ustrezno plačilo za svoja dela. Lahko sklepamo, da je treba pravično naravo tega nadomestila, kot je pravilno doseči s tehtanjem interesov imetnika pravice in uporabnika.

Raison d'etre je namreč lahko le pravičnost, saj če nepravilno pomeni neenakost, potem pravično pomeni enakost.⁴⁸ Slednje predstavlja tudi *ratio decidendi* sprejete odločitve.

Odklonilno ločeno mnenje sodnika dr. Ernesta Petriča v zadevi Up-889/14-27

Če bo Ustavno sodišče presodilo, da je ustavna pritožba utemeljena, bi izvrševanje kazni pomenilo dvakratno ponižanje pritožnika: najprej s primarno kršitvijo človekove pravice (kršitvijo načela zakonitosti v kazenskem pravu), in nato s kardinalno kršitvijo – protiustavnim odvzemom svobode.⁴⁹

Vse ostalo je namreč drugotnega pomena. V nasprotju s slovensko so ureditve v zahodni ustavni praksi – zaradi temeljne človekove pravice do svobode, ki je v tovrstne primere neizogibno vpeta – bolj ali manj skladne z načelom sorazmernosti. Nemško Zvezno ustavno sodišče na primer že vse od svojih začetkov, ko se je s tem vprašanjem prvič soočilo leta 1958,⁵⁰ konsistentno stoji na stališču, ki je diametralno nasprotno slovenski predpostavki. Pravico do osebne svobode (prostosti) razume kot pravico, ki ima v hierarhiji ustavnih pravic posebno težo (*besonderes Gewicht*). Nobena denarna odškodnina ne more popraviti škode, ki je člove-

⁴⁸ Aristotel, 1983, 126

⁴⁹ Odklonilno ločeno mnenje sodnika dr. Ernesta Petriča v zadevi Up-889/14-27 z dne 19. 2. 2015

⁵⁰ K. Jaklič, Zadržanje kazni zapora: ustavno pravni vidik, BVerfGE 8, 102-103, Odvetnik, april 2018

ku nastala zato, ker je bil protipravno (protiustavno) zaprt. Zaradi odvzema prostosti lahko človek izgubi službo, družino in celo vrsto priložnosti, ki bi jih sicer v tistih letih življenja imel, ter uživanje vseh človekovih pravic, ki jih je mogoče izvrševati le na prostosti. Denar tudi ne more popraviti škode, ki zaprtemu človeku ob zavedanju, da je določen čas svojega življenja namesto na neki drug, bolj časten način preživel v zaporu, nastane zaradi okrnjenja njegovega dostojanstva.⁵¹

Ob tem se ponovno vračamo na začetek. Človekovo dostojanstvo je namreč izhodišče vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin in opredeljuje človeka v njegovem bivanjsko eksistencialnem smislu. Človekove pravice se ne razlikujejo glede na svetovnonazorsko stran, ki ji posameznik pripada. Človekovo dostojanstvo zahteva, da so vse kršitve obravnavane enako.⁵²

Maksima pravne države, naj nihče ne bo obsojen in naj torej ne prestaja kazni, če mu ni brez resnega dvoma (*in dubio pro reo*) kaznivo dejanje, kakršno je z zakonom vnaprej (*nulla poena sine lege praevia*) in jasno določeno (*lex certa*), *mutatis mutandis* še toliko bolj velja, ko gre za odločanje o zadržanju izvrševanja kazni.⁵³ Na (ne)vzdržnost in (ne)znosnost pravnega odločanja glede nujnosti upoštevanja *Lex certa* deontološko opozorja prof. dr. Verica Trstenjak, ki to pravno paradigmo razume kot vprašanje *par excellence*.⁵⁴ Abstraktna formula pravne norme se namreč napolni s konkretnimi osebami in konkretnimi dejanji, ki so določene po času kraju in predmetu, kar pa ne pomeni nič drugega, kot to, da je relevantna sodna odločba v bistvu nova objava pravne norme v konkretni obliki. Sodna odločba je vedno rezultat miselnega procesa, ki obstoji v ugotovitvi dejanskega stanja in uporabi objektivne pravne norme na ta dejanski stan (subsumcija dejstev pod pravno narmo: *premisa maior, premisa minor*).

Sodniški občutek za pravičnost, ne ozirajoč se na javno mnenje po načelu *fere libenter homines id, quod volunt, credunt* in na (ne)predvidljivost posledic (ne)všečnega naziranja, temveč zgolj

⁵¹ K. Jaklič, nav. delo, 2 BvR 769/10: »Die Freiheit der Person (Art. 2 Abs. 2 Satz 2 GG) hat unter den grundrechtlich verbürgten Rechten besonderes Gewicht (vgl. BVerfGE 65, 317 (322); 104, 220 (234); BVerfG, Beschluss der 3. Kammer des Zweiten Senats vom 22. Dezember 2009 – 2 BvR 2365/09, Rn. 3.«

⁵² J. Letnar Černič, Neenako varstvo človekovih pravic v slovenski družbi, IUS INFO kolumna, Ljubljana, 14.11. 2014.

⁵³ M. Avbelj, nav. delo, str. 242

⁵⁴ V. Trstenjak, Naravno in pozitivno pravo – trajno nasprotovanje ali dopolnjevanje, Renesansa Radbruchove formule, Pravnik, 2000, str. 15.

na pogumno poslušanje lastne vesti, kot etičnega vodila za ravnanje substancira Radbruch z implementacijo njegove formule (glej Schumacher 1985).⁵⁵ Radbruchova formula gradi na razmerju med pravno varnostjo in pravičnostjo, ki zagovarja, da se mora nepravilno pravo umakniti pravičnosti. Jedro pravičnosti - tako Radbruch - je pravna enakost. Tam, kjer se ne teži k pravičnosti, tam, kjer je pravna enakost zavestno zanikana, tam zakon ni le nepravilno pravo, tam takšen zakon sploh nima narave prava. (Radbruch 1946, str. 345-346)

Podobno in nemara še bolj jasno je ta misel izražena v Petih minutah filozofije prava: »So torej pravna načela, ki so močnejša kot sleherna postava tako da zakon, ki jim nasprotuje, ne velja. Ta načela imenujemo naravno ali umno pravo. Glede posamičnih od njih so seveda določeni pomisleki, toda stoletno delo jim je vendarle izoblikovalo trajen obstoj in jih s tako daljnosežnim soglasjem strnilo v tako imenovane deklaracije pravic človeka in občana, da glede na nekatere med njimi lahko ohranja dvom le še hotena skepsa.« (Radbruch, 1945, str. 328)

Umeščanje ločnice in povezav med naravnim in pozitivnim pravom moramo razumeti tudi v zvezi z načeli pravne države in demokracije, z vsebino človekovih pravic in svoboščin.⁵⁶ Naravno pravo zajema tudi celoto človekovih pravic. Kot pravi Kaufmann (in tako je treba razumeti tudi Radbrucha) imajo te splošno in nadzakonsko veljavo.⁵⁷

Za obstoj pravne države ni bistveno le spoštovanje temeljnih pravic, ampak tudi zavedanje o njihovem pomenu. Če bi nadgradili Gustava Radbrucha, lahko sklenemo, da so človekove pravice kot vsakodnevni kruh, voda in zrak. (Verica Trstenjak)

Sodba Okrožnega sodišča v Ljubljani V Pg 988/11

V sodbi Okrožnega sodišča v Ljubljani V Pg 988/11 z dne 29.02.2016 igra osrednjo vlogo etika v povezavi s pravom človekovih pravic. Sodišče ugotavlja, da je pri posegih v temeljne človekove pravice potrebno postopati zelo previdno s posebnim poudarkom na ohranitvi dostojanstva in integritete posameznika. Nespoštovanje dostojanstva posameznika ima namreč rušilni uč-

⁵⁵ J. Ruparčič, nav. delo, str. 17

⁵⁶ V. Trstenjak, nav. delo, str. 4.

⁵⁷ V. Trstenjak, nav. delo, str. 8.

nek na verodostojnost tistih, ki v takih zadevah sodelujejo in sodijo.⁵⁸ Varovanje človekovega osebnega dostojanstva, osebnostnih pravic, njegove zasebnosti in varnosti zasedajo posebno visoko mesto med pravno zagotovljenimi človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami (npr. 34.–38. člen Ustave, 17. člen Pakta o državljanskih in političnih pravicah, 8. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah).⁵⁹ Odgovornost sodišč je, da vedno premislijo, ali so njihova ravnanja v skladu z Ustavo.⁶⁰

Sodišče v okviru svojega nosilnega naziranja ugotavlja, da so organi vodenja in nadzora pri opravljanju svojega dela ravnali etično, skladno z načelom vestnosti in poštenja. Ravnanja ljudi je v kontekstu udejanja poslovne politike in sprejemanja podjetniških odločitev potrebno presojati tudi iz vidika etike in morale, ki predstavljata neizogibni del človekovega bivanjskega ovrednotenja, predvsem v svoji uporabni, delujoči razsežnosti, tj. kot praktična etika. Ta pa seveda predpostavlja teoretično etiko kot posameznikovo moralnoetično (pred)znanje, ki osmišlja in usmerja njegovo etično prakso. Brez celovitega etičnega (samo)razvoja človek ni sposoben delovati v vrednostno in razvojno pozitivni smeri. To pa pomeni, da brez prizadevanja in doseganja etične odličnosti človekovega vzpona, ni njegovega napredka v samorazvoju. Biti etičen torej ni le nek začasni, kratkoročni imperativ posameznika, ki bi se mu bilo mogoče lahko izogniti oziroma ga ignorirati brez negativnih posledic. Na etiki človek stoji in pade. Na etiki stoji in pade človeštvo. Brez etike drvi navzdol, v dekadenco, degeneracijo in razkroj. Z etiko se vzpenja, plemeniti in izpopolnjuje. Brez etike na dolgi rok ni zdravja in uspeha. Vseskozi se moramo zavedati, da družba, ki ni dovolj etična ne more biti odlična. V Sloveniji nam v teh kriznih časih še posebej primanjkuje tovrstne odličnosti. To na splošno usiha.⁶¹

Uporaba etičnih meril predstavlja *conditio sine qua non* pri delu organov vodenja in nadzora gospodarskih družb ter povečuje njihov ugled in je neposredno povezana z zaupanjem v delovanje glavnih akterjev gospodarske politike, ki se odrazi v ekonomski blaginji in družbenem napredku.

⁵⁸ C. Ribičič, Intervju, Mladina, Ljubljana, 2010.

⁵⁹ B. M. Zupančič, G. Klemenčič, idr., Ustavno kazensko procesno pravo, Atlantis, Ljubljana, 1996

⁶⁰ A. Galič, Varstvo človekovih pravic pred rednimi sodišči, Podjetje in delo, Ljubljana, 2010

⁶¹ M. Cerar, Etična razsežnost odličnosti, IUS INFO kolumna, Ljubljana, 2012

Conclusio

Iustitia est fundamentum regnorum.

Etika se tesno povezuje s pravičnostjo in univerzalizmom, ki je tako moralna podlaga idealnega globalnega končnega stanja družbe – miru in blaginje v svetu. Univerzalizem je torej vrednotna domena, ki združuje vrednote, katerih uresničevanje zagotavlja splošno blaginjo družbe, mir, enakost, enakopravnost in sožitje med posamezniki ter skupinami. V svoji današnji obliki temelji univerzalizem predvsem na spoštovanju človeških in civilnih pravic in svoboščin, ki izhajajo iz priznavanja človeškega dostojanstva.⁶² Zato je uporaba etičnih meril je še posebej pomembna pri sodniškem delu in povečuje ugled sodstva ter je neposredno povezana z zaupanjem v sodstvo in pravno državo.⁶³ Ob tem se utemeljeno opozarja na problem grobega sodniškega aktivizma, saj nima nič opraviti s sodniškim občutkom za pravičnost.⁶⁴

Vežanost sodišč, ki odločajo o pravicah posameznika, na načela vestnosti in poštenja in druga moralna pravila pomeni, da morajo omenjena temeljna načela predstavljati *conditio sine qua non* vsake sprejete odločitve.⁶⁵ Načelo vestnosti in poštenja je tudi nujno potrebno dopolnilo k nepopolni zakonski ureditvi.⁶⁶

Quod ad ius naturale attinet, omnes homines aequales sunt.

Etika mora za vsakega sodnika predstavljati samozavedanje o doseganju (antično-klasičnega) ideala pravnosti, ki ga je v osnovni paradigmi začrtal že Aristotel, ko je izpostavil, da na pravičnosti temelji družbeni red:

Edina stabilna država je tista, v kateri so vsi ljudje enaki pred zakonom.

Če sodniki pravičnosti in moralnih pravil ne bomo udeleženi sami, tega nihče ne bo počel namesto nas. Naravnost v doseganje etične odličnosti v pravnih odločitvah pa je možna le ob doslednem spoštovanju brezpogojne enakosti pred zakonom, vseh in vsakogar. Zgolj tehnična (črkobralska) subsumcija dejstev pod pravno normo, brez integracije etike in moralnih

⁶² Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj, temeljna naziranja

⁶³ M. Cerar, (Ne)spoštovanje sodnika, kolumna na portalu IUS INFO, 16. november 2009.

⁶⁴ M. Novak, Problem sodniškega aktivizma, Poglavja iz filozofije in teorije prava, Evropska pravna fakulteta, str. 167-189

⁶⁵ J. Ruparčič, nav. delo, str. 17

⁶⁶ M. Dolenc, Načelo vestnosti in poštenja v sodni praksi, Pravosodni bilten (PB), Ljubljana, 3/2013

pravil namreč pušča okvir pravne forme vsebinsko prazen. Brez kulture, ki bi to pripadnost vrednotno ponotranjila, ni pravne države.⁶⁷

Kakšna je torej cena neprecenljivih vrednot?

LITERATURA IN VIRI

- Avbelj, M., (Mednarodno) pravo in občutek za pravičnost, Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravi, Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča, Zbirka Mednarodno pravo, 2016
- Bleckmann A., Anwartschaft auf die deutsche Staatsangehörigkeit, Neue Juristische Wochenszeitung 1990
- Cerar, M., (Ne)spoštovanje sodnika, IUS INFO kolumna, Ljubljana, 2009
- Cerar, M., Etična razsežnost odličnosti, IUS INFO kolumna, Ljubljana, 2012
- Cerar, M., (Ne)spoštovanje sodnika, kolumna na portalu IUS INFO, 16.11.2009
- Dolenc, M., Načelo vestnosti in poštenja v sodni praksi, Pravosodni bilten (PB), Ljubljana, 3/2013
- Galič, A., Varstvo človekovih pravic pred rednimi sodišči, Podjetje in delo, Ljubljana 2010
- Grib Philip J., S.J. (2017) »The Ethical Foundations of Judicial Decision-Making,«The Catholic Lawyer, Vol. 35, No. 1
- Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj, temeljna naziranja
- Ivanjko, Š., Pravna in moralna varnost v družbi in podjetništvu, Ljubljana, Inštitut za evalvacijo in management v raziskovalni in razvojni dejavnosti, 1997
- Jaklič, K., Zadržanje kazni zapora: ustavno pravni vidik, Odvetnik, 2018
- Jaklič, K., Intervju, Tax-fin-lex, Tedenski pregled pravnih, davčnih in finančnih novosti, št. 3 z dne 26. januarja 2016
- Jambrek, P., Ustava in svoboda, Slovenija in mednarodno varstvo temeljnih pravic, Fakulteta za državne in evropske študije, Evropska pravna fakulteta, 2014
- Jambrek P., Theory of rights, The normative order of human rights, Fakulteta za državne in evropske študije, Evropska pravna fakulteta, 2014
- Krygier, M., Rule of Law (and Rechtsstaat) (August 15, 2013). UNSW Law Research Paper No. 2013-52.
- Lebovits, G., Alifia V. Curtin, & Lisa Solomon, Ethical Judicial Opinion Writing 21 Geo. J. Legal Ethics 237 (2008)
- Letnar Čeranič, J., Neenako varstvo človekovih pravic v slovenski družbi, IUS INFO kolumna, Ljubljana, 14.11.2014.
- Novak, M., Poglavja iz filozofije in teorije prava, Evropska pravna fakulteta, Nova Gorica, 2008
- Pavliha, M., Živeti svetovni etos in spoštovati mednarodno pravo, Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravi, Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča, Zbirka Mednarodno pravo, 2016
- Petrič, E., Odklonilno ločeno mnenje v zadevi Up-889/14-27 z dne 19. 2. 2015
- Ribičič, C., Intervju, Mladina, Ljubljana, 2010
- Ruparčič, J., Pravičnost in pravo, Evropska pravna fakulteta, 2017
- Ruparčič, J., Pomen literature v sodnih odločitvah, Pravna praksa, 19.04.2018
- Ruparčič, J., Sodba Okrožnega sodišča v Ljubljani V Pg 988/11 z dne 29.02.2016
- Shakespeare, W., Hamlet, prevod Oton Župančič
- Teršak, A., Morala kot temelj in kriterij (vladavine) prava, Revus (2010) 13
- Trstenjak V., Naravno in pozitivno pravo – trajno nasprotovanje ali dopolnjevanje, Renesansa Radbruchove formule, Pravnik, 2000,
- Trstenjak, V., Temeljne pravice in vpliv sodišča EU, Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravi, Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča, Zbirka Mednarodno pravo, 2016
- Trstenjak, V., Sociedad General de Autores y Editores (SGAE) proti Padawan S. L., C-467/08, 21. oktober 2010
- Trstenjak, V., Intervju za medijsko hišo SIOL, Ljubljana, 20. jul. 2017
- Waldron J., Judges as moral reasoners, Oxford University Press and New York University School of Law, 2009
- Zobec, J., Polje proste presoje in konflikt svobode izražanja z zasebnostjo, Slovenske misli o medna-

⁶⁷ K. Jaklič, intervju Tax-fin-lex, Tedenski pregled pravnih, davčnih in finančnih novosti, št. 3 z dne 26. januarja 2016.

- rodnih odnosih in pravo, Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča, Zbirka Mednarodno pravo 2016
- Zobec, J., Orbanizacija Slovenije – ali lomastenje neke politične večine po ustavnosti, IUS INFO kolumna, 2017
- Zobec, J., Pogled (ustavnega) sodnika, Podjetje in delo, 2014
- Zobec J., Komentar k določbi 8 člena ZPP, 1. knjiga, Uradni list RS, Ljubljana 2010.
- Zobec J., Komentar k ZPP, Dokazi in izvajanje dokazov, 1. knjiga, Uradni list RS, Ljubljana 2010.
- Zupančič, B.M., O »bistvu« človekovih pravic (II. del), Odvetnik 2013
- Zupančič, B.M., Klemenčič, G. idr., Ustavno kazensko procesno pravo, Atlantis, Ljubljana, 1996

